

Pastýřský list k translaci kardinála Berana

K radosti letošních Velikonoc přistupuje, že Vám mohu oznámit radostnou zprávu o přenesení ostatků mého velkého předchůdce na svatovojtěšském stolci, Josefa kardinála Berana, z Říma do Prahy. Je vskutku symbolické, kdy k jeho návratu dochází. Abychom si to mohli plně uvědomit a dobře se na jeho návrat připravit, připomenu, kdo se to vrací. Katolíci, především pražští, to vědí. Stále jsou mezi námi lidé, kteří ho osobně znali. Jenomže prach času a množství nových událostí zanele postupně i hluboko vtisknuté stopy. Naše střední a zvláště mladší generace ví i o nedávné minulosti málo. Je to nebezpečné, jak vidíme v naší současnosti a oprávněně očekáváme v budoucnosti.

Kardinál Beran se narodil v Plzni r. 1888. Základy jeho osobnosti položila rodina. Bylo jich několik: samozřejmě předaná a živá víra, vzájemnost v početné rodině, skromnost a pracovitost daná trvale nízkou ekonomickou situací, zájem o výchovu a vzdělání dětí a mládeže, který převzal od svého otce, jenž byl učitelem. Především od něho, ale i od ostatních členů rodiny získal lásku ke své vlasti. Dá se říct, že už jako chlapec byl připraven pro život a jeho charakter byl určen. Vše, čím v dalším životě prošel, můžeme s jistotou nadsázkou označit za „běžný“ život člověka, který obstál v dobách, kdy žil.

V jeho biografii lze snadno sledovat růst toho, co jsme pojmenovali jako základ z raného dětství. Chudý student se musel sám o sebe postarat. Po maturitě odešel do semináře v Římě. I tam se probíjel obtížně a nesl těžce dlouhé odloučení od vlasti. Po vysvěcení v roce 1911 se vrátil. Přímým hrůzám zákopové války ušel, ale i zázemí bylo první lekcí o nelidskosti. Záhy se stal rektorem pražského semináře, učil a vychovával. Neohroženě se postavil proti nacismu. Je spíše zázrakem, že při heydrichiádě nebyl rovnou popraven. Škola nelidskosti, lidské solidarity a ekumeny se pro něj odbývala na Pankráci, v Terezíně a Dachau. Vrátil se domů klidný a poučený o tom, co je v člověku.

Dal se do nadějně práce. Na podzim 1946 se stal arcibiskupem pražským. Blížící se hrozbu rozpoznal brzy. Ke svátku blahoslavené Anežky Přemyslovny, k níž ho vázalo silné pouto jako k patronce jeho kněžství, píše v roce 1948 ještě před únorem zásadní varovný pastýřský list. Byl účastníkem pohřbu prezidenta Beneše a ano, sloužil Tedeum po zvolení Klementa Gotwalda. Tento akt vyměnil za slib, že bude propuštěno více než 70 kněží, kteří ani ne za půl roku už byli ve vězeních, a za slib zachování církevního školství. Tušil, že slib je falešný, ale jeho omyl byl ještě hlubší. Netrvalo dlouho a došlo k policejnímu zásahu při slavnosti Božího Těla a arcibiskup byl internován. Sdílel tak osud primasů ostatních zemí s komunistickým režimem, kardinálem Mindszentym, Wyszyńskim a Stepinacem. Internace probíhala mírněji než v nacistických táborech, ale byla horší díky vyděračství, úskokům a případům, kdy dozorcí získali na svou stranu některou ze spoluinternovaných řeholnic. Ty pak vynikaly v nebrutálním sadismu, v trvalém ponižování.

Státní orgány byly zneklidněny oznámením, že Papež Pavel VI. jmenoval arcibiskupa Berana kardinálem a žádal, aby převzal svou hodnost v Římě. Výsledkem byl návrh, že kardinál do Říma bude propuštěn, ale se závazkem, že se nikdy nevrátí. Aby umožnil nastoupení biskupa administrátora pražské arcidiecéze, kterým se měl stát a stal František Tomášek, přijal kardinál Beran doživotní vyhnanství. S bezmeznou bolestí přijal tento trest a o svůj smutek se podělil v radostném setkání s papežem. Celý svůj pobyt v Římě nesl jako vyhnanec a všemi silami se snažil udržet každé vlákno styku s vlastí, upnul se k emigrantům a krajanům, které navštěvoval, i ke každé návštěvě z domova.

Po celou dobu svého pobytu v Římě, kde stihl ještě pronést řeč o náboženské svobodě v průběhu čtvrté části jednání II. Vatikánského koncilu, žil ve zvláštní péči Pavla VI. Pro mnohé to bylo nepochopitelné, ale příčina byla jednoduchá. Osudy jednotlivců se v dějinách opravdu podivně proplétají. Pavel VI. byl v době II. světové války málo významný klerik, ale připadlo mu být spojkou mezi papežem a neodvolaným československým nunciem, který z Prahy přesídlil do Milána. Vatikán totiž nikdy neuznal Mnichovskou dohodu. Tento nuncius z papežova pověření udržoval styky s československou exilovou vládou přes rovněž neodvolané československé diplomaty ve Švýcarsku. Mladý diplomatický styčný důstojník věděl vše o nejrůznějších akcích, tedy i o celém průběhu výsadku a atentátu na Heydricha. Znal tak i postoje Beranovy. Pavel VI. tímto způsobem zapojený do akce, která odhalila pravou tvář nacismu a stala se tak mezníkem celé války, měl úctu ke každému, kdo se do akce jakkoli dostal a trpěl kvůli tomu. Jeho vřelý vztah k naší zemi se projevil mnohokrát a v případě kardinála Berana nejvýznamněji při Beranově projevu po činu Jana Palacha a pak při kardinálově smrti. Není znám případ, že by někdo jiný byl pochován samotným papežem v kryptě svatopetrské baziliky mezi papeži.

O přenesení těla kardinála Berana do vlasti, což bylo jeho výslovné přání uvedené v testamentu, se vyjednávalo dlouho. Podobně jako Polsko u sv. Vojtěcha ani Vatikán nechtěl jen tak vydat ostatky muže, jehož beatifikační proces byl již v průběhu. Bylo také třeba odstranit překážku, která formálně bránila návratu, totiž kardinálův vynucený slib, že se nevrátí ani po smrti, který dosud ležel na ministerstvu zahraničí. Byl však ihned s omluvou zrušen a vznesena přeuctivá žádost, aby Vatikán návrat umožnil.

Josef kardinál Beran se před svátkem sv. Vojtěcha vrátí s poctami církevními i státními do své katedrály. Řekl jsem, že jeho návrat je symbolický a je jednoznačně slovem do současné naší společenské situace. Přichází, aby promluvil skoro tak, jako když v roce 1948 napsal slova „Nemlč arcibiskupe“ a varoval. Stojíme dnes uprostřed neustálých volebních kampaní, jsme vyhroceně rozdělení, zapomínáme na cenu svobody, promarnili a poztráceli všechny ideové hodnoty našeho státu, jak nepotřebnou veteš odsouváme přirozenou rodinu, výchovu dětí a mládeže strkáme jeden na druhého, až ji nedělá nikdo. Naříkáme, že nemáme osobnosti a přitom ušlapeme pomluvami každého, kdo osobností je. Beranův návrat je pro nás především zkouškou z věrnosti dobru, poctivému dobru každého člověka, zkouškou z lidské odpovědnosti za druhé.

Zvu i vyzývám k účasti na jeho uvítání především kněze a seminaristy, ale i celou naši společnost. Neboť se vrací učitel a arcibiskup, velký občan našeho státu a syn našeho národa. Neřekne nám už ani jediné slovo, jeho mlčení však bude výmluvnější než vše, co řekl během svého života. A hlavně bude zde mezi námi, zmatenými a ustrašenými, a zároveň mezi těmi, kdo vítězně vešli do domu Božího a vedou tam i nás. Nic nechybí k slávě jeho, to on chyběl víc než půl století k slávě pražské katedrály.

+ Dominik kardinál Duka OP
arcibiskup pražský a primas český

(Prosím, aby byl pastýřský list přečten na 2. neděli velikonoční 8. dubna 2018.)